

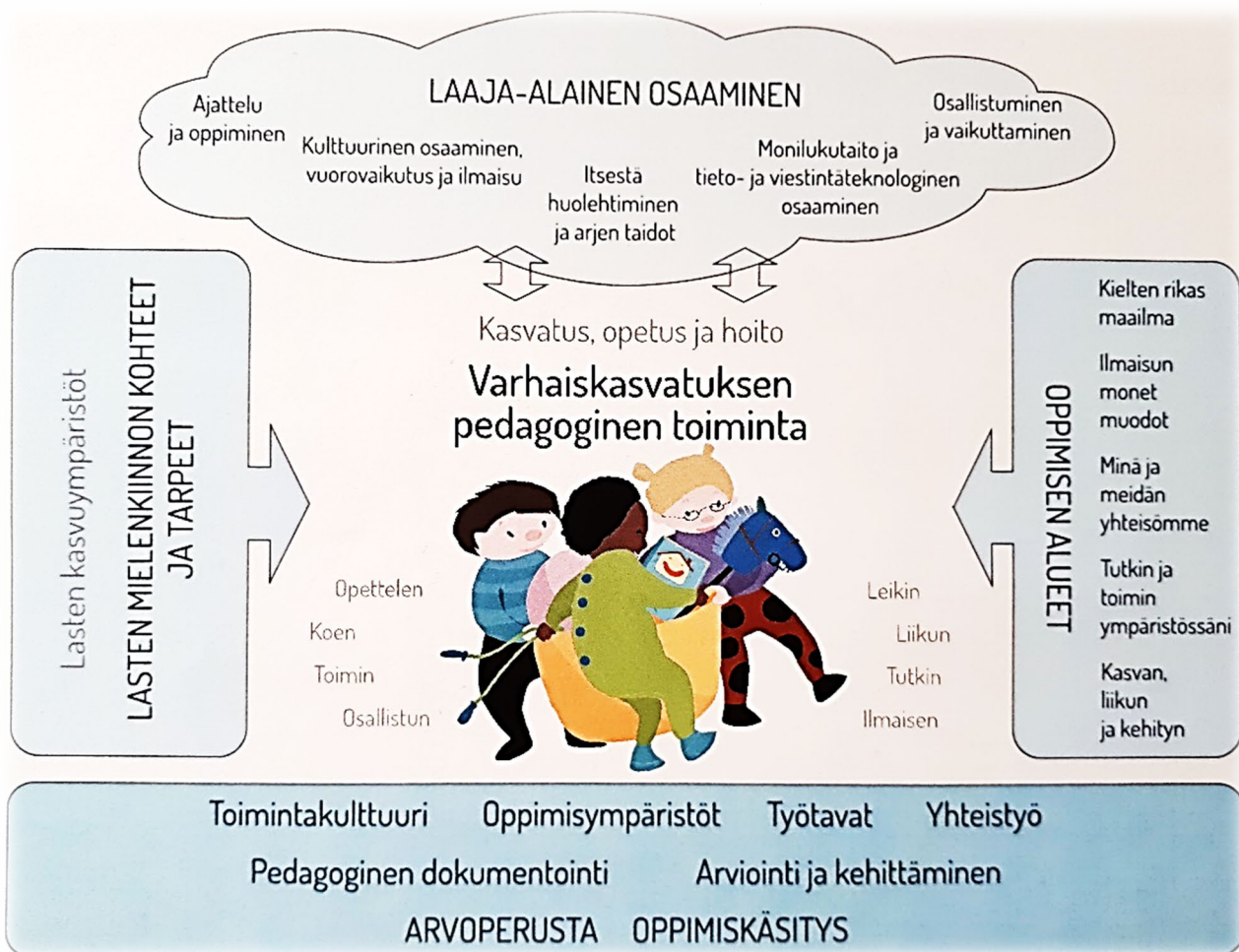
A photograph of a pond with dark, smooth stones and a branch with young green leaves in the foreground. The text is overlaid on the image.

Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
päivitys 2019

Hyväksytty sivistyslautakunnassa 3.6.2019

Sisällys

1	PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	6
1.1.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
2	VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEET, JÄRJESTÄMINEN JA TOIMINTAMUODOT	12
2.1.	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	14
2.2.	Arvoperusta	15
2.3.	Oppimiskäsitys	16
2.4.	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	17
2.5.	Laaja-alainen osaaminen	19
3	TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN JA SITÄ OHJAAVAT PERIAATTEET	23
3.1.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	27
3.2.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	28
4	VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN	32
4.1.	Pedagogisen toiminnan lähtökohdat	32
4.2.	Pedagoginen dokumentointi	34
4.3.	Monipuoliset työtavat	34
4.4.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	35
4.5.	Oppimisen alueet	36
4.5.1.	Kielten rikas maailma	37
4.5.2.	Ilmaisun monet muodot	39
4.5.3.	Minä ja meidän yhteisömme	41
4.5.4.	Tutkin ja toimin ympäristössäni	43
4.5.5.	Kasvan, liikun ja kehityn	45
4.6.	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	47
5	LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKEA	49
5.1.	Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	51
5.2.	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	52
5.3.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	57
6	ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN	59

Mihin varhaiskasvatussuunnitelmaa tarvitaan?

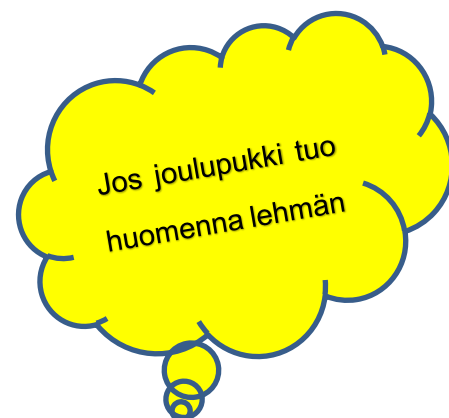
Pidät kädessäsi Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tässä suunnitelmassa kerrotaan, mihin varhaiskasvatuksella pyritään ja miten se järjestetään. Se on Rautalammin kuntaa ja sen kaikkia varhaiskasvatussyksiköitä velvoittava ja ohjaava asiakirja. Suunnitelmaa ohjaa Varhaiskasvatustalaki¹, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista sekä Varhaiskasvatuksen perusteet 2018². Päivityksessä 2019 on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Esiopeetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta³. Esiopeutusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopeetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä Rautalammin kunnan esiopeetuksen opetussuunnitelma⁴.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaislapsuus on tärkeä osa elinikäisen kasvun ja oppimisen polkua. Parhaimmillaan varhainen vuorovaikutus ja lapsuusajan kasvu ympäristö antavat vahvat juuret ja kantavat siivet elämää varten.

Jatkuvasti tuleekin kysyä, mitä asioita Rautalammissa varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä ja miten niitä toteutetaan. Miten varhaiskasvatuksen laatua vahvistetaan pedagogisella osaamisella? Miten huoltajien ja lasten osallisuus toteutuu?

Huoltajien yhtenä tärkeänä toiveena on, että lapsesta välitetään ja hänen ajatuksiaan kuullaan. Lasten toiveena on saada muun muassa syödä, nukkua ja leikkiä kavereiden kanssa.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

² https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

³ Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

⁴ <https://www.rautalampi.fi/wp-content/uploads/2016/07/Liite-2-Esiopeutussuunnitelma.pdf>

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

1 PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

” Näellä suunnitelmissa on tarkoitus ohjata kasvatusta Raatalammilla.”

Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa kaikkea kunnassa järjestettävää varhaiskasvatusta. Se määrittää, mitä asioita varhaiskasvatus sisältää ja millaisille periaatteille sen toiminta perustuu.

Lasten ja huoltajien kanssa on yhdessä mietitty toiminnan perusteita, kuten arvoja ja toimintakulttuuria.

Tavoitteena on yhdessä rakentaa lapselle ehjä kasvun, kehityksen ja oppimisen polku niin, että lapsen etu ja osallisuus toteutuvat. Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä ja hyväksytään sivistyslautakunnassa suomen kielellä. Jatkossa tässä tekstissä kunnan varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimitystä vasu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimeä lapsen vasu.

Kuntatason suunnitelma laaditaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita noudattaen⁶. Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on ajassa elävä, joten sitä arvioidaan säännöllisesti ja kehitetään arvioinnin pohjalta.

Huoltajat ja lapset osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen kootaan tietoa keskusteluista lasten kanssa arkipäivän tilanteissa, päivittäisistä kuulumisista huoltajien kanssa, lapsen vasukeskusteluista, vanhempainilloista sekä erilaisista kyselyistä.

Varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmaan, vuosikelloon, kirjataan yksityiskohtaisemmin viikoittain ja kuukausittain toteutettavat varhaiskasvatuksen käytännöt ja toteuttamisen tavat muun muassa tiimikokousten ja yhteistyötapaamisten ajankohdat.

Jokainen varhaiskasvatusryhmä laatii ryhmävasun täydentämään kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Ryhmävasuun kirjataan ryhmän kasvatuseriaatteen, tavat toimia sekä sisällölliset kehittämiskohteet. Näitä ovat muun muassa pedagogisen ajattelun vahvistaminen, leikin monipuolistaminen tai oppimisympäristöjen muokkaaminen tarpeita vastaaviksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut, lasten tarpeista nousevat tavoitteet otetaan huomioon ja kirjataan ryhmävasuun. Ne toimivat pohjana lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä⁷. Ryhmävasun laadinnassa huomioidaan myös lasten ja huoltajien näkemykset ja kiinnostuksen kohteet.

Monialaiseen tiimiin kuuluvat muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, kasvatus- ja perheneuvola, sosiaalityö, lastensuojelun perhetyö, esi- ja perusopetus. Yhteistyötä tehdään myös muiden sidosryhmien kanssa.

⁶⁻⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018

Varhaiskasvatuksen laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisillä ryhmävasun arvioinneilla, henkilöstön itsearvioinneilla sekä vuosittain toteutettavilla asiakaskyselyillä. Arvioinneissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa⁸ sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen laadunarvioinnin⁹ mittareita. Myös päättäjät osallistuvat varhaiskasvatuksen laadunarviointiin ja hyödyntävät tuloksia päätöksenteossaan. Varhaiskasvatuksen toimintaa ja sisältöjä tehdään tunnetuksi tiedottamalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon valtakunnallisten lakien ja säädösten (Varhaiskasvatuslaki 2018 sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018) lisäksi seuraavia kuntatason suunnitelmia:

Esiopetuksen opetussuunnitelma 2016

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 1987

Lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2012-2015

Pelastussuunnitelmat vuosittain, kiinteistökohtaiset

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan opetussuunnitelma 2016

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2016

Rautalammin kulttuuri- ja kotiseutukasvatussuunnitelma 2016

Rautalammin kunnan kotouttamisohjelma 2015

Rautalammin kunnan perusopetuksen valmistavan luokan opetussuunnitelma 2016

Rautalammin kuntastrategia 2030

Rautalammin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma

Sosiaalihuoltolaki 2014

Terveystieteidenhuoltolaki 2010

Yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma, laki vuodelta 2015

Yrittäjyyskasvatusstrategia 2016-2019

Muut varhaiskasvatuksen järjestäjän tekemät lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

⁸ https://www.oph.fi/download/193218_mika_on_varda.pdf

⁹ https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_vaka_laadun-arvioinnin-perusteet-ja-suositukset.pdf

1.1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Sen turvaamiseksi jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma¹⁰, jonka lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹¹ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto, mutta varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä¹².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidoista

Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

¹⁰Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹¹Varhaiskasvatuslaki 4 §, HE 40/2018 vp: hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2.

¹²Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018

Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹³. Lapsen vasun sisällöstä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja silloinkin, kun vasun laatii varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Suunnitelman laadinnassa voi tarvittaessa olla mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä eri alan asiantuntijoita tai muut tarvittavat tahot¹⁴.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tarvittaessa.

Varhaiskasvatus aloitetaan joustavasti perhettä ja lasta kuunnellen. Näin luodaan perusta ja luottamus huoltajan ja henkilöstön yhteistyölle. Vanhemmuuden vahvistaminen ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen kuuluvat olennaisena osana joustavaan aloitukseen. Kohtaamisissa korostuu kiintymyssuhteen tukemisen ja vuorovaikutussuhteessa olemisen merkitys.

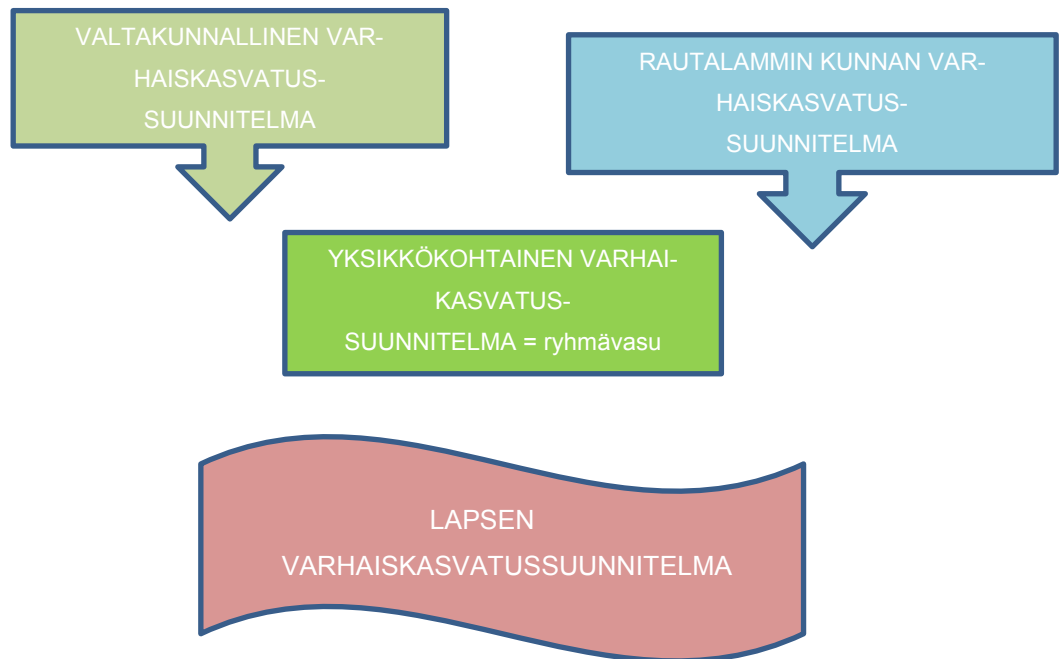
Huoltajan kanssa käydään aloituskeskustelu, niin sanottu aloitusvasu, ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Huoltajalla on ensisijainen kasvatusvastuu ja tietämys lapsestaan ja hän tuo asiantuntemuksensa henkilöstön tietoon. Työntekijöiden tutustuttua lapseen, hänen tapaansa toimia omana itsenään ja ryhmän jäsenenä, jatketaan lapsen vasun laatimista yhdessä hänen ja hänen huoltajansa kanssa. Suunnitelman tavoitteena on yhdessä pohtia, miten lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tuetaan kokonaisvaltaisesti. Rautalammilla käytetään Lapset puheeksi -menetelmäkeskustelua osana lapsen vasua¹⁵.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lapsen toimintaa arjen tilanteissa jatkuvana prosessina. Se on tapa toimia. Havainnot kirjataan lapsen vasuun ja ne huomioidaan toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Havainnointi- ja dokumentointitieto mahdollistaa sen, että toiminta on lapsen kannalta pedagogisesti perusteltua. Havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin tukena voidaan käyttää erilaisia havainnointilomakkeita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan Daisy -toiminnanohjausjärjestelmässä olevalle vasu -pohjalle.

¹³Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁴Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp s. 99

¹⁵www.mielenterveysseura

2 VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEET, JÄRJESTÄMINEN JA TOIMINTAMUODOT

” Tällä laella myö järjestetään varhaeskasvatusta tiällä.”

Varhaiskasvatustilain¹⁶ mukaan varhaiskasvatuksn tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatusstyössä.

¹⁶ Varhaiskasvatustilaki 3 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä¹⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja¹⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa¹⁹. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla²⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta²¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Rautalammin kunnassa järjestetään varhaiskasvatusta kunnallisissa päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä yksityisessä perhepäivähoidossa. Vuorohoitoa järjestetään tarvetta vastaavasti. Rautalammillla pyritään järjestämään päivähoitopaikka läheltä kotia ja mahdolliset tukipalvelut toteutetaan siellä.

Perhepäivähoitajan sairastuessa tai ollessa muuten esteellinen, jokaiselle kunnallisessa perhepäivähoidossa olevalle lapselle on järjestetty hoitopaikka ennalta sovitussa varahoitopaikassa. Päiväkoti- ja perhepäivähoitoryhmät osallistuvat yhteisiin tapahtumiin, retkiin sekä vierailevat toistensa luona.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä sähköinen toiminnanohjausjärjestelmä Daisy, mikä mahdollistaa tuntiperusteisen hoitoaikavarauksen sekä -päivähoitomaksun. Huoltajat saavat käyttöönsä omat kirjautumistunnukset.

¹⁷Varhaiskasvatuslaki 25 – 33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

¹⁸Varhaiskasvatuslaki 25 §

¹⁹Varhaiskasvatuslaki 75 §

²⁰Varhaiskasvatuslaki 10 §

²¹Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

2.1. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

”Jos tulloo hoetopaekan muutoksia, nii homma jatkuu kuitennii lutvikkaasti.”

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi omine piirteineen. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lapsen välillä²². Lapsen hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan. Lapsen siirtyminen kotoa varhaiskasvatuksen piiriin on merkittävä asia lapselle ja perheelle. Pehmeä ja luottamusta rakentava aloitus keskusteluineen, tutustumisineen ja tiedonvaihtoineen luo pohjan hyvälle vuorovaikutukselle lapsen ja huoltajan kanssa. Siirtyessään varhaiskasvatuspaikasta toiseen, varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen lapsi jatkaa joustavasti elinikäistä oppimistaan. Se mahdollistuu varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sujuvilla siirtymäkäytännöillä.

Lapsen varhaiskasvatuspaikka saattaa vaihtua esimerkiksi lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai perhetilanteen muuttuessa. Lapsen vasu sekä mahdolliset muut asiakirjat siirretään huoltajan suostumuksella. Tarvittaessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri.

Mikäli lapsi siirtyy toisen kunnan tai muun tahon järjestämään varhaiskasvatukseen, lapsen vasu sekä muut tarvittavat asiakirjat siirtyvät huoltajan mukana, ellei toisin sovi. Lastensuojelulain²³ edellyttämä tiedonsiirto tulee kuitenkin tehdä, mikäli lapsen etu sitä vaatii.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä järjestetään tiedonsiirtopalaveri varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja lastenneuvolan työntekijöiden kanssa. Huoltajalta pyydetään lupa tietojen välittämiseen ja hän voi osallistua tapaamiseen oman lapsensa osalta. Tuleville esioppilaille järjestetään esiopetukseen tutustumispäivä erikseen soveltavana ajankohtana.

Esioppilaan esiopetussuunnitelma toimii samalla täydentävän varhaiskasvatuksen (aamu- ja iltapäivähoito) varhaiskasvatussuunnitelmana.

²² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

²³ Lastensuojelulaki 417/2007, 25§

2.2. Arvoperusta

”Raatalammin varhaiskasvatuksen kivijalaka.”

Lapset, huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä osa yhteistyötahoista ovat olleet mukana laatimassa Rautalammin kunnan varhaiskasvatuksen arvopohjaa. Arvopohja on yhteneväinen mm. kunnan strategian sekä esi- ja perusopetuksen arvojen kanssa.

Huoltajilta ja lapsilta kysyttiin heidän varhaiskasvatuksessa tärkeinä pitämiään asioita kirjallisena. Myös vanhempainilloissa huoltajilla oli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön.

Rautalammillä pidetään tärkeänä, että

- suhtaudutaan tasavertaisesti jokaista lasta ja perhettä kohtaan.
- kunnioitetaan jokaisen perheen arvoja ja kulttuuria. Huoltaja on lapsensa paras asiantuntija. Yhteistyöllä vahvistetaan perheidentiteettiä ja tuetaan lapsen rakkautta perheeseensä.
- kasvattaja näyttää lapselle hänen olevan tärkeä. Kasvattaja on kiinnostunut lapsen mielteistä ja pohdinnoista sekä ilmaisee välittämistä ilmein, elein, teoin ja puheella. Hän osoittaa, että aikuiseen voi luottaa, perustelee toimintatapojaan, antaa rajoja ja rakkautta. Kasvattaja on aidosti läsnä vuorovaikutustilanteissa. Hän kuulee, näkee ja tuntee, mitä lapsi yrittää ilmaista.
- kasvattaja oppii tuntemaan lapsen tavan toimia ja ajatella. Näin muodostuu pohja lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden kunnioittamiseen.
- kasvattaja toimii itse esimerkkinä. Kasvattajan toimintaa ohjaa arvopohja, ihmis- ja oppimiskäsitys, pedagoginen ajattelu ja ammatillisuus. Aikuinen antaa mallin samalla, kun ohjaa lasta kunnioittamaan itseään, toisia sekä ympäristöään. Toisen ihmisen kunnioitus näkyy siinä, miten toisiin suhtaudutaan tai miten toisille puhutaan. Kasvattajan tulee jatkuvasti tarkastella omia asenteitaan ja toimintaansa.
- kasvattaja luo positiivisen, osallistavan ja kannustavan ilmapiirin. Kasvattaja iloitsee lapsen onnistumisista, huomaa hänen vahvuutensa, hyväksyy epäonnistumiset ja rohkaisee yrittämään uudelleen. Lapsen mielenkiinnonkohteet ja toiminnoissa syntyvät ideat nousevat suunnittelun lähtökohdiksi ja toiminta toteutetaan lapsen kanssa.
- kasvattaja ohjaa ja kannustaa lasta leikkiin ja kaverisuhteiden luomiseen. Myönteinen ilmapiiri, pedagoginen ohjaus, tarvittavat välineet ja kasvattajan

- sensitiivinen läsnäolo mahdollistavat yksin ja yhdessä toimimisen. Syntyviä ja muovautuvia suhteita itseensä ja toisiin vaalitaan. Kiusaamista ja väkivaltaa ei sallita.

2.3. Oppimiskäsitys

”Ee oppi ojjaan kuava.”

Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapsi on synnynnäisesti utelias, haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu.

Oppimista tapahtuu muun muassa lapsen havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessään muiden toimintaa. Lapsi oppii myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lapsen aiemmat kokemukset, hänen mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lapsen kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapsi oppii parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista.

Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lapsen tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lasta kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

- Leikki on merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapsi samalla oppii monia taitoja ja omaksuu tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle. Sillä on myös pedagogista merkitystä oppimisessa, kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.
- Rautalampilaisuus ja paikallisen kulttuurin taustat huomioidaan tutustuttamalla lapsi paikallisiin perinteisiin, kuten Pestuumarkkinoiden taustoihin tai kansanrunoilijoiden tuotantoon. Tapahtumista Runon ja laulun Rautalampi vuodesta 1998 on jo perinteeksi muodostunut kulttuuri- ja kesätapahtuma.

- Luonto, sen vaaliminen, siitä elannon saaminen ja siitä nauttiminen on kuulunut sukupolvien ajan paikallisuuteen. Etelä-Konneveden kansallispuisto ja Kalajanvuori ovat erinomaisia tutustumiskohteita Kerkonkosken- ja Kiesimän kanavien ohella. Kävelymatkan päästä löytyvät muun muassa urheilupuisto, Finskogin leikkipuisto, Rämäkkä- ja Turkkilanvuori. Rastunsuota voi ihailia lintutornista. Peuran museo ja arvokas kirkkoympäristö kylänraitteineen sekä entisen emäpitäjän talkoohenkisyiden vaaliminen ovat säilyneet ja siirtyneet sukupolvilta toisille. Myös varhaiskasvatuksen toiminnassa hyödynnetään paikallisia tavaroita, tuotteita ja lähiruokaa sekä käytetään oman kunnan palveluja.
- Rautalammillä asuvien maahanmuuttajien omaa kulttuuriperintöä kunnioitetaan ja tuetaan paikallisuuden rinnalla. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Rautalammin suomi toisena kielenä -käsikirjaa.

2.4. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

”Petakokiikka o kasvatukselline periaate ja on tärkeetä, että se näkyy toiminnessa.”

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvo-perustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen²⁴ varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

²⁴Varhaiskasvatustilaki 2 § ja 23 §

Varhaiskasvatus toteutuu huoltajan, henkilöstön, lapsen ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Kasvatus, opetus ja hoito muodostavat ehjän kokonaisuuden.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lasta muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lapsen yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapsi oppii havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lapsen kehitystä tuetaan niin, että hän oppii toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lapsen oppimista ja auttaa lasta luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lasta innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lapsen luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lapsen kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

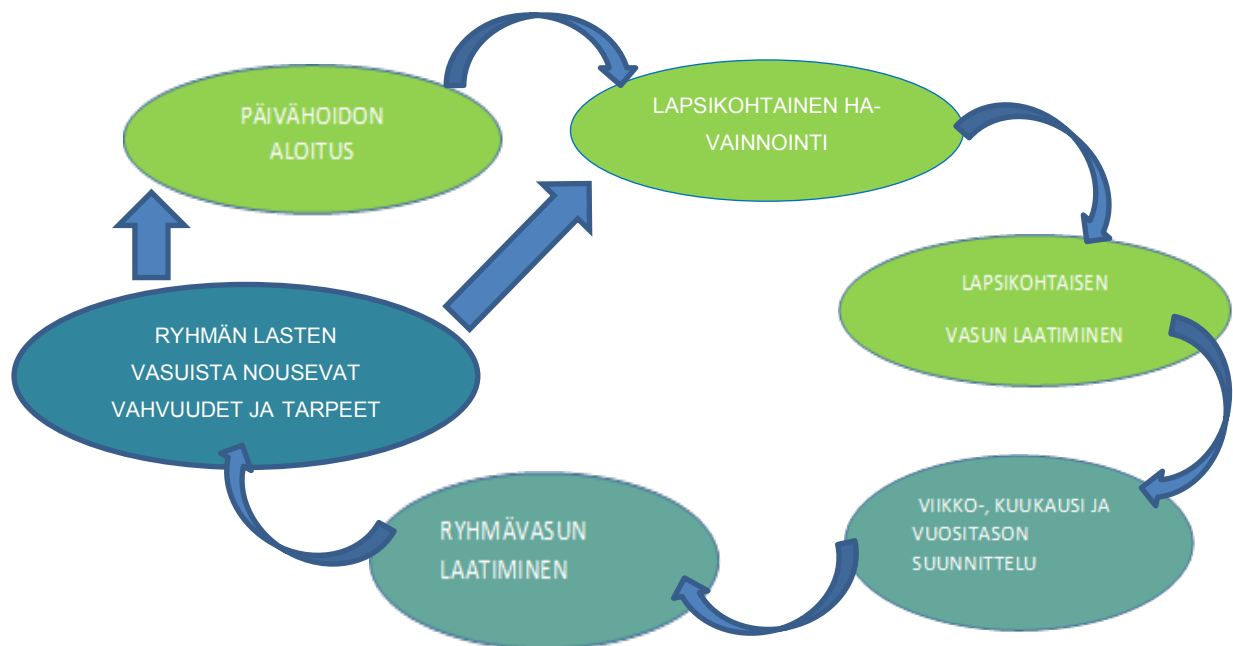
Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omakсутaan hyviä tottumuksia.

Kasvattajien pedagoginen toiminta perustuu hyvään lapsituntemukseen, kasvatuskeskusteluihin, opittuun tietoon, ammatilliseen toimintaan ja ammattitaidon ylläpitoon. Lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tekeminen vahvistaa kasvattajien pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Tavoitteena on luoda lapselle ehjä päivä, mikä muodostuu päivittäisistä rutiineista, perushoidosta, turvallisuuden tunteesta sekä hänen ja hänen perheensä tarpeiden huomioimisesta. Ehjään päivään kuuluu myös aito vuorovaikutus, syli, välittäminen ja empatia. Vuorovaikutusta lisää yllätyksellisyys, salliva ja kannustava ilmapiiri, hetkestä nauttiminen ja positiivinen palaute.

Lapsen kannalta ehjän päivän keskeisin sisältö on leikki, mihin annetaan tilaa ja rauhaa. Leikki ja tunteet saavat näkyä ja kuulua. Kasvattajuus on myös lapsen, lapsen huoltajan ja toisten kasvattajien kokemusten ja mielipiteiden kunnioittamista.

Varhaiskasvatusryhmissä laaditaan ryhmävasu, jonka tavoitteet nousevat lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeista. Ryhmävasussa määritellään ryhmän toimintatavat ja käytänteet toimintakausittain. Ryhmävasun toteutumista seurataan ja arvioidaan toimintavuoden aikana sovitusti sekä tarvittaessa sitä muutetaan tilanteita vastaavaksi.

2.5. Laaja-alainen osaaminen

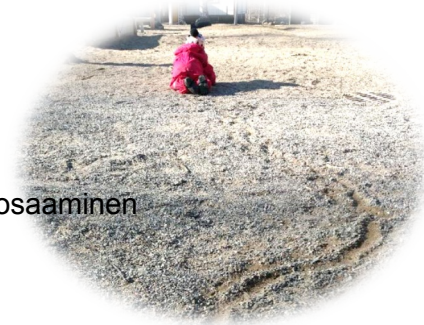
”Kyllä myö opitaan ja sitte osataan.”

Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän

maailman muutoksista. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta²⁵:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen

Tavoitteena on huoltajan kanssa yhdessä kasvattaa ja tukea lasta niin, että hänestä tulee itseensä luottava, kriittisesti ajatteleva ja erilaisissa tilanteissa pärjäävä aikuinen. Se edellyttää, että pedagoginen toiminta on mietittyä.

Lasta kannustetaan olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Häntä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lapsen ajattelua ja oppimista. Lapsen kanssa keskustellaan, ihmetellään ja tutkitaan asioita yhdessä. Oppimisen ilon tulee näkyä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Tutustumalla muihin kieliin, kulttuureihin sekä maapallon ja avaruuden moninaisiin ilmiöihin, opitaan ymmärtämään ja kunnioittamaan elämän monimuotoisuutta. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lasta tuetaan myönteisen suhteen luomisessa monimuotoiseen ympäristöön.

²⁵Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018

Itsestä huolehtimiseen, arjen taitoihin,

terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata häntä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lapsen itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lasta autetaan, ja häntä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lapsen kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lasta ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä.

Lapsen kanssa käsitellään hänen hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lasta autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsen tunnetaidot vahvistuvat, kun hänen kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lasta ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaidolla sekä tieto- ja viestintäteknologisella osaamisella

tarkoitetaan kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman tulkinnan ja ymmärtämisen taitoja. Niiden vahvistamisella edistetään lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lapsen kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lasta innostetaan ja opetetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan sisältöjä monipuolisesti ja turvallisesti myös digitaalisissa ympäristöissä, tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lapsen käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Lasta rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapselle erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lasta ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lapsen kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja.

3 TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN JA SITÄ OHJAAVAT PERIAATTEET

”Minkätähän myös tehhään näen?” ”Onko kaekki ruttiinit tähellisiä?”

Toimintakulttuuri tukee yhteisen arvopohjan, toiminta-ajatuksen ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteuttamista arjen varhaiskasvatustyössä. Perustellut työtavat, henkilöstön luoma ilmapiiri, leikin monipuolinen mahdollistaminen sekä yhteistyö huoltajan ja yhteistyökumppaneiden kanssa vaikuttavat varhaiskasvatuksen laatuun.

Toimintakulttuuri luodaan puheella, joten sitä voi muuttaa ja kehittää yhdessä keskustellen. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on pedagogisesti perusteltujen työtapojen ja käytänteiden tarkastelu, arviointi ja kehittäminen muun muassa tiimisopimuksen laatiminen kussakin työyksikössä toimintakausittain.

Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti²⁶.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Esimiehellä on vastuu pedagogisen keskustelun ylläpitämisessä. Esimies varmistaa, että kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat toimintaa ohjaavat periaatteet ja tavoitteet sekä sitoutuvat niihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ottaa myös itse tietoisesti vastuun omasta osaamisestaan, kehittymisestään ja asenteestaan työhön sekä työyhteisön hyvinvointiin. Yhteisön ja omien työtapojen, asenteiden ja uskomusrakenteiden rohkea tarkastelu auttaa tunnistamaan toimivia ja toisaalta kehitettäviä käytänteitä. Tähän tulee varata riittävä aika tiimipalaveriin.

²⁶Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Esimiehen ja henkilöstön välinen yhteistyö ohjaa kunnan varhaiskasvatuksen toteuttamista sovitulla tavalla ja ylläpitää toiminnan rakenteita. Säännölliset tiimi- ja henkilöstön yhteiset tapaamiset mahdollistavat toinen toisiltaan oppimisen, vertaistuen ja itsensä kehittämisen. Työnantaja tarjoaa ja turvaa asetuksen mukaiseen täydennyskoulutukseen osallistumisen.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Kasvattajayhteisön ilmapiiri vaikuttaa toiminnan laatuun ja näkyy tavoissa toimia. Se muodostuu yhdessä työskentelevien aikuisten toiminnasta. Joustava, muutoksiin kokenevä ja innostuva tiimi löytää uusia ja luovia mahdollisuuksia toteuttaa kasvatustehtäväänsä. Tiimi on sitoutunut noudattamaan yhteisesti sovittuja toimintatapoja, muun muassa tiedonkulkukäytänteistä sovitaan tiimisopimuksessa. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä, joka kuuluu ammatillisuuteen. Ammatillisesti toimivan kasvattajan ominaisuuksiin kuuluvat sensitiivisyys, omien motiivien, asenteiden ja tunteiden tunnistaminen. Oppivassa yhteisössä toimitaan ratkaisukeskeisesti myönteisessä ilmapiirissä. Mietitään yhdessä, miten asiat saadaan toimimaan paremmin.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

”Leikki on lapsen tärkein työ.” Leikkiin tulee olla aikaa, tilaa ja rauhaa. Aikuinen on läsnä ohjaamassa ja auttamassa leikin ideoinnissa, rakentamisessa, leikkisuhteiden luomisessa ja varmistamassa leikkiin pääsyn. Ristiriitatilanteissa toimimista harjoitellaan. Toimivaan leikkitalanteeseen tarvitaan hyvät ja innostavat puitteet, mielikuvitusta, uusia ideoita sekä lasten osallistumisen leikkien suunnitteluun. Leikkirauhaa ylläpitää esimerkiksi pienryhmätoiminta, tilojen jakaminen, yhdessä leikin ideointi ja kasvattajan sensitiivinen läsnäolo. Kasvattaja tunnistaa leikkiä rajoittavat tekijät ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Esimerkiksi jo aikuisen lattialle istuminen viestittää; olen käytettävissä, leikitäänkö?

”Lämmin läsnäolo.” Omien toimintatapojen tunnistaminen on alku niiden tarkastelulle ja tarvittaessa muuttamiselle. Kasvattajalle kuuluu jatkuva oman toiminnan motiivien ja päämäärien pohtiminen ja kriittinen arviointi. Siten voidaan toimia ammatillisesti kestävien toimintaperiaatteiden mukaan. Ammatillinen tieto, koulutus ja kokemus ovat perustana osaamiselle ja niitä on alati kehitettävä. Kasvattaja on toiminnallaan ja käyttäytymisellään esimerkki ja malli lapselle. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta²⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä²⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Kasvatusyhteisöissä tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa.

Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Rautalammilla toimii varhaiskasvatuksen asiakasraati, joka muodostuu eri varhaiskasvatusryhmien lasten huoltajista. Se on perustettu huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteistyöfoorumiksi vahvistamaan osallisuutta.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Rautalammilla pidetään tärkeänä, että lasta ohjataan toimimaan vertaisryhmässään. Kiusaaminen tunnistetaan ja sitä ehkäistään tietoisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Huolehditaan, että oppimisympäristöt kannustavat monipuoliseen leikkiin ja liikuntaan, sisällä ja ulkona. Materiaalien ja välineiden tulee olla helposti saatavilla. Monikulttuurisuus tehdään näkyväksi arkeen, mm. tervehdykset eteisiin, käytetään oma-kielisiä lauluja ja leikkejä, järjestetään vierailuja, tutustutaan ruokakulttuureihin. Rautalammilla on käytössä Suomi toisena kielenä -käsikirja.

Toimintakulttuurin käytänteitä tarkastellaan tiimisopimuksien arvioinnin yhteydessä.

²⁷Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

²⁸Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. Rautalammillä toimitaan varhaiskasvatuksen ruokasuositusten mukaisesti.

Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä²⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Rautalammin sivistystoimi on mukana Eko –kompassi –hankkeessa.

²⁹Varhaiskasvatuslaki 10 §

3.1. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

”Mittee niän, kun kahtelen ympärillen? Miltä se näyttää lapsen silimin?”

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. On tärkeä tunnistaa oppimisympäristöjen antamat mahdollisuudet, kuten esim. metsämuskarin tai minkä tahansa oppimisen alueen sisältöjen toteuttamisen lähi- tai retkiympäristössä. Lapsi osallistuu leikki- ja oppimisympäristöjensä suunnitteluun, rakentamiseen ja muokkaamiseen. Paikallisen ympäristön luonto, liikuntapaikat, leikkikentät, kirjastot, museot ja muu rakennettu ympäristö huomioidaan toimintaa suunniteltaessa. Myös Rautalammin eri alueet, kuten Kerkonkoski, Konnekoski tai Kalajanvuori tarjoavat innostavat puitteet tutkimiseen ja luonnon kokemiseen.

Lapsella tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Leikkimiseen, liikkumiseen, musiikista nauttimiseen, draaman tekemiseen, tutkimiseen, kielellisiin ja matemaattisiin kokemuksiin tulee olla mahdollisuus joka päivä. Materiaalien ja välineiden tulee olla helposti saatavilla ja käytettävissä.

Lapsen vuorovaikutus- ja leikkitaitoja vahvistetaan. Kasvattajayhteisö huolehtii leikin edellytysten olemassaolosta eli järjestää tilaa, rauhaa, välineitä ja ohjausta. Esimerkkeinä pienryhmätoiminnan joustava koko ja rakenne, tilasuunnittelu, yhtäjaksoisen leikkiajan järjestäminen, leikin jatkaminen seuraavana päivänä yhteisellä sopimuksella sekä vauhdikkaiden leikkien salliminen. Sensitiivinen, yhteisöllinen ja hyvään vuorovaikutukseen perustuva ilmapiiri tukee lapsen osallistuvuutta ja pystyvyyden tunnetta. Oppimisympäristöjä arvioidaan säännöllisesti sen mukaan, toteutuvatko kasvatuksen pedagogiset tavoitteet ja ovatko toiminnot monipuolisia.

Varhaiskasvatuksen eri muodoissa toimintaympäristöt poikkeavat toisistaan. Päiväkotien, ryhmäperhepäiväkodin tai perhepäivähoitopaikkojen sekä sisä- että ulkotiloja on

mahdollisuus muunnella joustavasti erilaisiin toimintoihin. Lapsella on mahdollisuus osallistua tilojen suunnitteluun sekä toimintaympäristöjen muokkaamiseen taitojensa mukaan.

Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla, esim. tallennetaan lasten töitä tai tehdään yhdessä animaatioita.

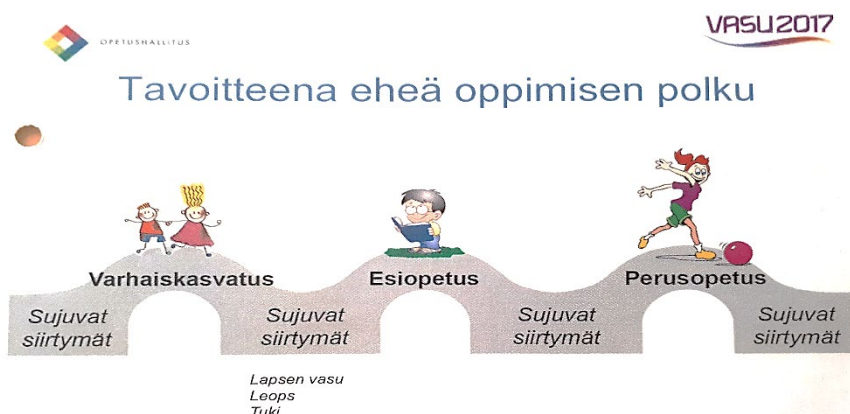
3.2. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

”Yhessä kaikki sujuu paremmin.”

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa³⁰. Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tavoitteena on edistää lapsen tervettä ja turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä rakentaa avoin ja kunnioittava vuorovaikutussuhde. Vastuu yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja toteutumisesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. Tarvittaessa käytetään apuna muun muassa tulkkipalveluja³¹.

Yhteistyö huoltajan ja henkilöstön kanssa pohjautuu molemminpuoliseen luottamukseen. Huoltajalla tulee olla kokemus siitä, että hän on osallinen lapsensa varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutumisessa. Henkilöstö vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti. Siirtymä- ja nivelpaiheissa monialaisen yhteistyön merkitys korostuu.

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

³¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Rautalammilla toimii varhaiskasvatuksen asiakasraati huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhtenä yhteistyömuotona. Vanhempainilta tai varhaiskasvatuksen muu yhteinen tapahtuma on luonteva verkostoitumistapa perheiden keskinäisen yhteydenpidon kannalta. Huoltajien yhteystiedot voivat olla saatavilla varhaiskasvatuspaikoista, näin erikseen sovittaessa. Tietotekniikkaa ja sähköisiä välineitä hyödyntävä yhteydenpito huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä lisääntyy. Toiminnanohjausjärjestelmä Daisyyn avulla voidaan monipuolistaa viestin välitystä esimerkiksi laittamalla tietoa lapsen päivittäisistä kuulumisista.

”Kiva, kun tulit hoitoon.” Joustava ja pehmeä varhaiskasvatuksen aloittaminen sisältää keskustelut ja mahdolliset kotikäynnit. Huoltajalla on mahdollisuus olla mukana lapsensa varhaiskasvatuspäivässä, osallistua retkille ja luonnossa liikkumiseen, teemapäivien ideointiin ja toteuttamiseen esimerkiksi oman yritystoiminnan kautta.

Vähintään kaksi kertaa vuodessa järjestettävät vasu -keskustelut ovat tärkeitä henkilöstön ja huoltajan kohtaamistilanteita. Silloin voidaan kiireettömästi keskustella lapsen sen hetkiseen elämään kuuluvista asioista. Vasut laaditaan Daisy toiminnanohjausjärjestelmän vasupohjaan.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet varhaiskasvatusta järjestäessään³². Varhaiskasvatus toimii osana yhteistyöverkostoa, johon kuuluvat mm. terveydenhuolto, sosiaali- ja koulutoimi, ravintokeskus, oppilaitokset, pelastuslaitos sekä muut paikalliset ja alueelliset toimijat, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä.

³² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

Monialaisen yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Toiminta edistää välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria sekä toimii perheiden tukena mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tärkeimpiin yhteistyötahoihin kuuluvat äitiys- ja lastenneuvola, sosiaalityö, lastensuojelu, kasvatusta ja perheneuvolapalvelut, vammaispalvelu ja palkolisohjaus. Eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta tarkastellaan osana kunnan varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun sekä yksikötason pedagogisen toiminnan arviointia. Rautalammilla esiopetusikäiset kuuluvat koulukuraattoripalveluiden piiriin.

Perusturvaosaston sosiaalityöntekijä yhdessä perhetyöntekijän kanssa vastaa varhaiskasvatukseen liittyvästä sosiaalityöstä. Lastensuojelutyön käynnistää usein huoli lapsen hyvinvoinnista, kuten riittävästä ravinnosta, puhtaudesta, terveydestä, ihmissuhteista, huoltajien päihteiden käytöstä tai lapsen kaltoinkohtelusta. Varhaiskasvatus tukee osaltaan lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä mahdollistaa päivittäiset kontaktit huoltajien kanssa.

Lastenneuvolassa toimii terveydenhoitaja ja lääkäri. Toimintaa ohjaa valtakunnallinen lastenneuvolasuositus. Vuosittain tapahtuvien määräaikaistarkastusten yhteydessä seurataan ja tuetaan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Tarkastukset koostuvat tietyistä tutkimuksista ja seulonnoista ikään ja kehitystasoon liittyen. Myös rokotussuojasta huolehditaan.

Lisäneuvolakäynnit kohdistuvat tukea tarvitsevaan lapseen ja perheeseen esimerkiksi lapsen sairaus, kehitysviivästymä, puhe- ja käyttäytymishäiriö, lapsen liikalihavuus tai huoltajan masennus. Perhekeskeisyys ja huoltajan voimavarojen tukeminen ovat oleellinen osa toimintaa.

Neljävuotiaille tehdään niin sanottu laaja terveystarkastus, johon kuuluu muun muassa lääkärin tarkastus. Terveystarkastuksesta saatujen tulosten ja havaintojen perusteella lapsi voidaan lähettää esimerkiksi tarkentaviin psykologisiin tutkimuksiin, puhe- tai fysioterapia-arvioon.

Huoltajan, varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhtenä yhteistyövälineenä toimii lapsen neljävuotis -havainnointilomake. Huoltaja täyttää lomakkeen, minkä jälkeen varhaiskasvatus kirjaa siihen omat havaintonsa. Huoltaja vie lomakkeen neuvolakäynnille,

missä kirjataan huomioita lapsen sen hetkisestä kehityksestä. Neuvola palauttaa lomakkeen takaisin varhaiskasvatukseen.

Kasvatus- ja perheneuvolan keskeisenä lakisääteisenä perustehtävänä on lapsen ja perheen myönteisen kehityksen edistäminen. Perheelle tarjotaan ohjausta, neuvontaa ja muuta asiantuntija-apua perhe-elämään sekä lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimus ja hoito ovat perheneuvolan peruspalveluja. Rautalammilla perheneuvolapalvelut järjestetään kunnan omana palveluna yhteistyössä Suonenjoen kanssa.

Seurakunnat järjestävät erilaisia hartaushetkiä ja muita tapahtumia varhaiskasvatusikäisille lapsille kirkossa, varhaiskasvatuspaikoissa ja ryhmäperhepäivähoidossa. Yhteistyötä tehdään Rautalammilla olevien seurakuntien kanssa.

Rautalammilla toimii järjestöjä, jotka tekevät yhteistyötä perheiden ja varhaiskasvatuksen kanssa. Rautalammin Urheilijat ry järjestää toimintaa lapsille erilaisten liikuntaharrastusten myötä. MLL eli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Rautalammin paikallisyhdistys ry toimii lapsiperheiden tukemiseksi järjestämällä erilaisia toiminnallisia tapahtumia ja kulttuurikokemuksia. Rautalammin Martat ry tarjoaa lapsille ja perheille mahdollisuuksia tutustua ruoka- ja puutarhaperinteeseen. SPR Rautalammin osasto on tukenut ja auttanut muun muassa maahanmuuttajaperheiden kotoutumisessa.

4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

”Jokkaesessa on jottaa hyvvee ja vahvoo, se vuan pittää huomata ja sitä pittää kehua.”

Varhaiskasvatus toteutuu vuorovaikutuksessa. Aikuisen ja lapsen välinen sensitiivinen vuorovaikutus on toimivan pedagogiikan edellytys ja ydin. Tärkeintä ei ole se, mitä tehdään, vaan se, miten tehdään. Kasvattajien pedagoginen toiminta perustuu hyvään lapsituntemukseen, Rautalammilla toteutetaan sensitiivistä ja positiivista pedagogiikkaa.

Lapseen suhtaudutaan myönteisesti, hänen vahvuutensa tunnistetaan ja hänet huomioidaan omana itsenään. Tavoitteena on antaa lapselle elämässä selviytymisen taitoja. Olemalla aidosti läsnä, aikuinen antaa viestin, että lapsen olemassaolo ja hänen mielipiteensä ovat tärkeitä, häntä kuullaan ja hänet hyväksytään. Kun lapsi kokee tulleen kunnioitetuksi, hän oppii kunnioittamaan myös muita. Erehtyminen tai epäonnistuminen sallitaan, onnistumisista iloitaan.

Mistä lapsi tietää, että häneen suhtaudutaan myönteisesti ja häntä kuunnellaan? Aikuisen asettuu lapsen tasolle, katsoo silmiin ja näyttää ilmeillään ja eleillään, että on kiinnostunut. Aikuinen kuuntelee, kyselee ja sanoittaa lapsen kertomaa, näkee asiat lapsen näkökulmasta. Mitä lapsi tästä ajattelee, miltä tämä näyttää lapsen silmin?

4.1. Pedagogisen toiminnan lähtökohdat

Pedagogisen toiminnan lähtökohtana on säännöllisesti tehtävä havainnointi, dokumentointi ja arviointi, joiden pohjalta toimintaa kehitetään. Pedagoginen toiminta on tavoitteellista; pohjan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, toimintakulttuuri, monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lapsen mielenkiinnon kohteet ja tarpeet ovat toiminnan suunnittelun lähtökohta.

”Mitä aletaan leikkiä tai tutkia seuraavaksi?” Lasten kokoukset, porinaryhmät tai suunnittelutuokiot mahdollistavat lapsen ideoiden huomioimisen. Onko nähty luonnossa jotain mielenkiintoista, entä elokuvia tai teatteria? Suunnitellaan, miten jotain tiettyä asiaa voisi harjoitella tai kokeilla, mitä välineitä tarvitaan tai missä tiloissa se voisi tapahtua. Mahdollistetaan kokeileminen ja yhdessä tekeminen.

Yksittäiset kuullut ideat ja havainnot tuodaan lasten yhteiseen keskusteluun ja itse kasvattajina ollaan avoimia ja asioita mahdollistavia. Taustalla on ajatus, että lähdetään yhdessä tekemään, tutkimaan, rakentamaan tai leikkimään. Toiminnoissa huomioidaan lapsen vahvuudet ja kasvattajien osaaminen sekä asennoidutaan positiivisesti ja huomataan hyvä. Toiminnassa käytetään monipuolisesti draamaa, visuaalisuutta sekä liikunnallisia ja luovia menetelmiä. Toiminnan ohjauksessa käytetään mm. kuvia ja liikennevaloja.

Arjen rakenteet, kuten sovitut yksikkö- ja tiimipalaverit, mahdollistavat pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen. Niiden ajankohdat kirjataan varhaiskasvatuksen vuosikelloon. Varhaiskasvatusryhmissä laaditaan tiimisopimukset ja ryhmävasut, joissa määritellään kunkin ryhmän toimintatavat ja käytänteet. Nämä laaditaan toimintakausittain varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Yksikkö- tai ryhmäkohtaiseen ryhmävasuun kirjataan lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä ideoidut monipuoliset teemat ja toimintojen sisällöt. Samalla henkilöstön osaaminen ja erityisosaaminen tulee hyödyntää muun muassa työtapoja valitessa. Ammattitaitoa on myös erityisherkkyyys havaita tilanteita ja aloitteita, sietää epävarmuutta sekä kykyä ohjata lasta yksilöllisesti ryhmätilanteissa.

Tiimisopimukseen kirjataan dokumentoinnin tapa, mitä havainnoidaan, miten dokumentointi näkyy suunnittelussa sekä miten huoltajan ja lapsen osallisuus näkyy dokumentoinnin käsittelyssä. Tiimisopimusten ja ryhmävasujen toteutumista seurataan ja arvioidaan sovitusti sekä tarvittaessa päivitetään tilanteita vastaaviksi.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

"Tarvitaan tietoa ja ymmärrystä."

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta ohjaavat pedagogista ajattelua. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lapsen ja huoltajan osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Eri tavoin tehtävä dokumentointi on luontainen osa varhaiskasvatuksen arkea. Dokumentoinnin kohteena voi olla erilaisten tilanteiden tai tuokioiden tarkempi havainnointi. Havainnointia tehdään muun muassa valo- tai videokuvaamalla lapsen leikkejä. Saadut huomiot kirjataan tai tallennetaan huoltajan ja tiimin kanssa käytävää keskustelua sekä toiminnan suunnittelua varten. Tiimin oman toiminnan ja toimintakulttuurin tarkastelua on kuvattu osassa 3: Toimintakulttuurin kehittäminen.

4.3. Monipuoliset työtavat

"Tehä voe monella tavalla ja jokkaene tapa o omalla tavallaa hyvä."

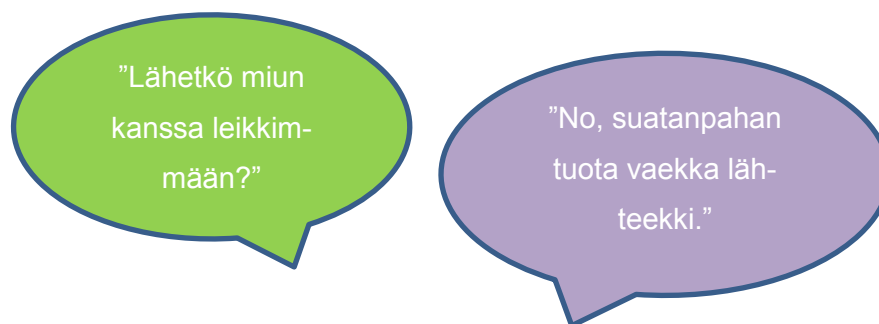
Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lapsen ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapselle luontevia oppimisen tapoja ja vahvistavat itsetuntemusta. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat mahdollistavat kokeilemaan ja löytämään lapselle luontaisen tavan toimia. Juuri näitä tilanteita monipuolistamaan tarvitaan henkilöstön erilaisia taitoja ja osaamista.

Kasvattajalla tulee olla herkkyyttä tunnistaa ja nähdä lapsen tunnetilat. Se edellyttää sensitiivisyyttä ja lapsen tilanteen kokonaisvaltaista huomiointia. Kun lapsen mieli on aikuisen mielessä, niin lapsi huomaa, että aikuinen pystyy ymmärtämään, miltä hänestä tuntuu -lause Mielenlukutaitoa julkaisusta (MLL:n 2017)³³ kuvaa asiaa hyvin.

³³https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04185742/MLL_Mielenlukutaitoa_www.pdf

Kasvattaja ohjaa ja tukee lasta tunneasioiden käsittelyssä, vuorovaikutus- ja sosiaalisissa tilanteissa. Ryhmytymis-, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja tukevia työtapoja käytetään toimintakauden alussa tietoisemmin. Näitä taitoja vahvistetaan läpi toimintavuoden.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Aikuinen mahdollistaa, tarvittaessa ohjaa ja rikastuttaa lapsen leikkiä. Hän havainnoi ja varmistaa, että leikkiä ei turhaan keskeytetä. Lapsi leikkii leikkimisen vuoksi – hän ei leiki oppiakseen vaan oppii leikkiessään. Kokemukset, jotka herättävät lapsessa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Aikuinen tutustuu todellisuuteen, josta lapsen leikit kumpuavat.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapselle iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapsi ovat aktiivinen toimija: hän jäsentää ja tutkii ympäröivää maailmaa, luo sosiaalisia suhteita sekä muodostaa merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapsi rakentaa käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapsi sekä jäljittelee että luo uutta ja muuntaa näkemäänsä. Samalla hän mallintaa ja testaa haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapsi voi kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita hän muuten ei voisi toteuttaa. Leikkiessään lapsi voi käsitellä itselle vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lapsen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapsi havainnoi, kokeilee ja oppii yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapsi oppii säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Pitkäkestoiset leikit mahdollistetaan siten, että leikit voivat jäädä seuraavaan päivään tai ne voidaan siirtää lähiympäristöön. Leikki-ideaa voi rikastaa toiseen ympäristöön ja laajentaa eri oppimisen alueisiin. Leikkivälineet ja materiaalit ovat helposti saatavilla ja liikuteltavissa tarpeen mukaan.

“Oletteko te vain leikkineet tänään?”

Leikissä lapsen ulkoinen ja sisäinen maailma kohtaavat!

4.5.Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti³⁴. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

³⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4.5.1. Kielten rikas maailma

”Kiel laalaa ja laajenoo”

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen. Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osassa 4.6: Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia. Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerrota tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuuden kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

”Immeeselle tekköö hyvvee ilimasta ihteessä”

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen.

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön

kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan.

Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun

ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

"Myö ja mejän porukka."

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea

olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotto-
muutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi

liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

”Voe ihmettä, mikä tää o?”

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakenteissa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja

esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian

säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn

"Kato, ossoon kuperkeikan!"

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokeamaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikin vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista.

Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan oma toimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisestä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoka-keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyden ja turvallisuuden liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta

hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa puukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Edellä mainittuja asioita voi harjoitella retkeilemällä lähimetsissä, leikkipuistoissa tai urheilukentällä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden omaa kieltä ja kulttuuria kunnioitetaan samalla, kun heitä tuetaan kotoutumaan paikkakunnalle. Heille kerrotaan suomalaisesta ja ruotsalampilaisesta tapakulttuurista ja vastavuoroisesti itse opimme heiltä heidän historiaan ja tavoistaan. Perheitä kannustetaan käyttämään äidinkieltään ja säilyttämään heille kuuluvia perinteitä, kuten suhtautumista esimerkiksi ruokailutapoihin tai vanhempien ihmisten kunnioittamiseen. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Varhaiskasvatuksen sisällöistä, tavoitteista ja käytännön järjestelyistä on erityisen tärkeää tiedottaa ja keskustella huoltajien kanssa. Keskusteluissa ja tiedottamisessa käytetään apuna tulkkipalveluita. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon eri kulttuuriryhmien erityispiirteet ja painotukset.

Osallistuminen varhaiskasvatukseen edistää lapsen kotoutumista. Lapsi oppii kieltä ensisijaisesti vertaisryhmässä leikkien ja toimintaan osallistuen. Lisäksi tarvitaan ohjausta suomen kielen syvempään omaksumiseen ja käyttämiseen. Henkilöstö käyttää muun muassa ilmaisussaan selkeämpää ja ilmeikkäämpää puhetapaa sekä kiinnittää huomiota niin sanottuun käsitteellisempään kieleen. Kuvia ja tukiviittomia käytetään toiminnassa päivittäin.

Maahanmuuttajalapsen suomen kielen oppimista tuetaan suomi toisena kielenä, S2 -käsikirjan mukaan. (linkki) Ohjelmaan kuuluu esimerkiksi puolivuositain tehtävä kieli-aidon kartoitus, missä seurataan suomen kielen omaksumista. Tavoitteena on luoda hyvä pohja lapsen kaksikielisyydelle. Yhteistyökumppaneina toimivat muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, Matti - Lohen koululla toimiva valmistavan opetuksen Valo -luokka, maahanmuuttokoordinaattori ja -ohjaaja.

5 LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI

”Kyllä minä ite, ku mulle näätetään mallia”

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa varhaiskasvatusta ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet. Vahvuuksien kautta haastaviakin asioita on helpompi ja mielekkäämpi harjoitella.

On tärkeää, että lapsi saa onnistumisen ja osallistumisen kokemuksia. Häntä tuetaan sekä omana itsenään että ryhmän jäsenenä. Kasvattajan ja lapsen välinen lämmin, kannustava ja lapseen uskova vastavuoroinen vuorovaikutus auttaa lasta rakentamaan kokonaisvaltaista, myönteistä ja itseensä luottavaa minäkuvaa.

Lapsen tarvitsema tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa perusopetuksessa käytössä olevan tuen kolmiportaisuuden mukaan. Tuki mietitään yhdessä huoltajan sekä mukana olevien yhteistyötahojen kanssa. On tärkeä tunnistaa ja nähdä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tilanne kokonaisuutena.

Tuen lähtökohtana ovat lapsen yksilöllisten tarpeiden tukeminen. Tuki rakentuu pedagogista toimintaa, oppimisympäristöjä ja muita käytänteitä muokkaamalla hänen omassa kasvuympäristössään. Kasvattajayhteisön valmius vastata tuen tarpeisiin välittömästi tarpeen ilmetessä on ensiarvoisen tärkeää. Myös tuen oikea-aikaisuutta ja varhaiskasvatuksen riittävyttä tulee arvioida. Tarvittaessa lapsi tulee ohjata muiden palvelujen piiriin.

Yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat kaikille tehtäväkuvien ja vastuiden mukaan. Lasta ympäröivien kasvattajien rooli nousee merkitykselliseksi. Heidän tulee opettaa lapselle taitoja ja selviytymiskeinoja haastaviin tilanteisiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa³⁵.

³⁵Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin³⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä³⁷.

Tuen tarvetta ja vaikuttavuutta arvioitaessa tarkastellaan ensisijaisesti kasvattajien toimintaa. Tällöin arvioidaan esimerkiksi vuorovaikutuksen laadun, pedagogisten ratkaisujen, toimintatapojen, opetusjärjestelyjen ja oppimisympäristöjen soveltuvuutta lapsen tukemiseen.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa³⁸. Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsitai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä³⁹.

Tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tukiosaan sähköisessä Daisy-järjestelmässä. Esioppilaiden tuki kirjataan perusopetuksen Wilma-järjestelmään. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisissä vasu- ja monialaisen tiimin keskusteluissa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

³⁶Varhaiskasvatustilaki 7 §

³⁷ Varhaiskasvatustilaki 23 §

³⁸Varhaiskasvatustilaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

³⁹ Varhaiskasvatustilaki 34 ja 35 §

5.1. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

”Yhessä on aina enemmän kuin itestään”

Yhteistyö perustuu molemminpuoliseen luottamukseen. Lähtökohtana ja päämääränä on lapsen etu ja hänen kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa turvaaminen. Kaikilla toimijoilla tulee olla tunne, että lapsen asioissa toimitaan samalla puolella. Asioita käsitellään avoimesti ja kunnioittavasti.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa⁴⁰ ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Jo aloituskeskustelut ja tutustumiskäynnit rakentavat yhdessä tekemisen ja luottamuksen ilmapiiriä, jolloin asioiden käsittely on luonteva osa kanssakäymistä. Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Asia otetaan keskusteluun ja yhdessä mietitään tuen antamisen tavoitteista, tukitoimista sekä niiden seurannasta. Päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa viestitetään huomioita ja ajankohtaisia kuulumisia. Yksityiskohtaisempiin tuen järjestämisen asioihin on mahdollisuus paneutua tarkemmin erikseen sovittavissa vanhempain- tai monialaisen tiimin yhteistyötapaamisissa.

Kolmiportaisen tuen palveluja järjestetään laaja-alaisesti. Monialaiseen tiimiin kuuluvat mm. äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, lastensuojelun perhetyöntekijä, koulukuraattori, vammaispalvelun palveluohjaaja, pakolaiskoordinaattori ja -ohjaaja, varhaiskasvatusjohtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita.

⁴⁰Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Monialainen tiimi, ns.kuntoutustiimi, kokoontuu yksittäisen lapsen asioissa suunnittelemaan tarvittavat tukitoimet huoltajan läsnäollessa tai hänen luvallaan. Tiimi kokoontuu aina tarvittaessa, mutta ainakin vasun laadinnassa ja sen tarkistamisessa.

5.2. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

”Yhessä oppimine on parasta oppimista.”

Lain mukaan lapsella on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä ja siinä määrin, kuin se on tarpeen. Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Tukitoimien vahvana pohjana on laadukas varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta, joka on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa⁴¹. Lapsen tuen suunnittelun ja toteuttamisen peruslähtökohtana on hänen tarpeensa eli arvioidaan sitä, millaisia tuen tarpeita hänellä on varhaiskasvatuksessa. Lapsen tuen sijoittuminen tietyille portaalle, yleinen, tehostettu, erityinen, ei ole riippuvainen lapsen diagnoosista, esim. kehitysvammadiagnoosi = erityinen tuki, haastava käytös = tehostettu tuki jne.

”Tuki ja sen eri muodot tulee hahmottaa pedagogiikan näkökulmasta eli mitkä ovat ne pedagogiikkaan, rakenteisiin ja yhteistyöhön liittyvät toimet, jotka ovat kyseiselle tuen tasolle tyypillisiä.” (Nilakan varhaiskasvatussuunnitelma, 2019) Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Konkreettiset, pilkotut tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Jokaisen kasvattajan tulee kysyä itseltään, mitä minä itse teen auttaakseni lasta onnistumaan ja oppimaan.

⁴¹Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018

Yleisen tuen taso

Yleinen tuki perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, vahvaan perusosaamiseen, lapsen kehityksen tuntemiseen ja pedagogiseen ajatteluun. Kasvattajien tehtävänä on havainnoida, arvioida ja suunnitella toimintaa sekä rakentaa oppimisympäristö, jossa mahdollistuu lapselle ominaisin tapa toimia. Yleisen tuen taso riittääkin suurimmalle osalle lapsista.

Päivittäisten toimintojen rytmittäminen mm. kuvin, toiminnan eriyttäminen pienryhmiin, siirtymien porrastaminen ja aikuisen tuki kuuluvat yleisen tuen käytäntöihin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn painopiste on konsultoinnissa, pedagogisen ajattelun vahvistamisessa ja arjen toimivuuteen liittyvissä asioissa yksilö- ja ryhmätasolla. Tämä yhteistyö yleisen tuen tasolla vahvistaa pedagogisia käytänteitä ja toimii tehokkaana varhaisen tuen muotona.

Huolen herätessä asia otetaan puheeksi huoltajan ja työtiimin kanssa. Tarvittaessa konsultoidaan lastenneuvolaa sekä muita asiantuntijoita. Mikäli huoli todetaan aiheelliseksi, tukitoimet aloitetaan heti. Veo tukee kasvatusyhteistyötä ja osallistuu tarpeen mukaan jatkotoimenpiteistä sopimiseen ja yhteistyöpalaveriin.

Arjen tuki on läsnäoloa, lapsen kuulemistä ja luottamuksellisia suhteita. Tarvittavat tukitoimet, kuten toimintaympäristöjen uudelleenjärjestelyt, kirjataan yhteiskeskustelussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen vaikuttavuutta seurataan sovitusti. Varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa.

YLEINEN TUKI

- lyhytkestoinen, varhainen ja vähäinen tuki
- yhteistyö huoltajan kanssa
- laadukas peruspedagogiikka, vahva yleinen pedagoginen osaaminen
- kasvatusyhteistyö
- ryhmätasoinen pedagoginen tuki kaikille
- toimintaympäristöjen muokkaaminen
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- pedagogiset keinot, mm:

- kasvattajien pedagoginen yhteistoiminta
- pienryhmätyöskentely
- ryhmien muuntelu ja eriyttäminen
- yksilötyöskentely
- materiaalit ja välineet

- asiakirjana:

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma – varhaiskasvatuksen opettaja vastaa

Tehostetun tuen taso

"Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Tehostettuun tukeen liittyy ennaltaehkäisevä sekä lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen pyrkivä näkökulma" (Nilakan kuntien vasu 2019). Mikäli yleisen tuen tukitoimet todetaan riittämättömiksi, lapsi ohjataan tarkentaviin jatkoselvityksiin esimerkiksi puhe-, fysio-, toimintaterapeutille tai psykologin arvioon. Huoltajan, varhaiskasvatushenkilöstön sekä asiantuntija-arvioihin perustuen lapselle laaditaan tehostetun tuen suunnitelma monialaisen tiimin yhteistyöta- paamisessa. Tuen toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan sovitusti. Tehostetun tuen suunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa.

"Tehostetussa tuessa veo osallistuu tuen tarpeen arviointiin, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja seurantaan. Tehostetun tuen järjestämisessä on mukana myös monialaisen tiimin, mm. neuvolan ja kuntoutuspalveluiden toimijoita lapsen tarpeiden mukaisesti. Veo vastaa monialaisen yhteistyön toteutumisesta. Veo suunnit-

telee ja toteuttaa mahdollista osa-aikaista erityisopetusta yksilö-, pienryhmä tai samanaikaisopetuksena. Tehostetun tuen tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan” (Nilakan kuntien vasu).

TEHOSTETTU TUKI

- kun yleinen tuki todetaan riittämättömäksi, siirrytään tehostettuun tukeen
- pitkäkestoinen ja säännöllinen tuki
- samanaikaisesti useampia tukimuotoja
- yhteistyö huoltajien kanssa tiivistyy
- laadukas peruspedagogiikka, vahva yleinen tuki taustalla
- kasvatusyhteistyö
- yksilöllistetympi pedagoginen tuki, erityispedagoginen osaaminen korostuu
- rakenteellinen tuki
- monialainen yhteistyö tiivistyy, mm.
 - neuvola
 - terapeutit
 - kasvatusta ja perheneuvola
 - erikoissairaanhoido
 - sosiaalityö
- tuen yksilöllistäminen ja eriyttäminen
- avustaja- ja tulkitsemispalvelut
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki konsultoiva ja yleensä osa-aikainen
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- asiakirjana:
 - Tehostetun tuen suunnitelma
 - Veo vastaa tehostetun tuen suunnitelman laatimisesta ja osaltaan tuen toteuttamisesta

Erityisen tuen taso

”Erityinen tuki viittaa lapsen vahvaan tuen tarpeeseen ja edellyttää varhaiskasvattajilta perusosaamisen lisäksi aina erityispedagogista osaamista. Lapsella on oikeus erityiseen tukeen, kun tuen tarve on pitkäkestoista ja intensiivistä ja tehostetun tuen menetelmät eivät riitä. Erityinen tuki on suunnitelmallista ja tavoitteellista, yksilöllistä lapsen tukemista. Olennaista on miettiä tuki vertaisryhmässä toimimiseen ja taata lapselle ta-

savertaiset edellytykset osallistumiseen. Se edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä ja apuvälineitä” (Nilakan kuntien vasu 2019).

Lapsen yksilöllinen ja kokoaikainen tuen tarve huomioidaan ja kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan tai henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS) monialaisen tiimin yhteistyötapaamisessa. Tuen toteutumista seurataan tiiviisti. HOJKS päivitetään vähintään kerran vuodessa.

Vaikeasti vammaiset tai sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁴². Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen erityisen tuen tukitoimet kirjataan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). HOJKS:n laadinnasta vastaa veo tai laaja-alainen erityisopettaja. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁴³. Rautalammilla päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja.

”Yhteistyö lapsen kehitystä tukevien ja tutkivien tahojen kanssa tiivistyy. Veolla on merkittävä rooli huoltajien, kasvatushenkilöstön ja monialaisen yhteistyötiimin koordinoijana. Veo osallistuu huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman/HOJKS:n laadintaan ja seurantaan. Veo suunnittelee ja toteuttaa osa-aikaista erityisopetusta yksilö-, pienryhmä tai samanaikaisopetuksena. Veo huolehtii tuen jatkuvuudesta siirtymävaiheissa” (Nilakan kuntien vasu).

⁴²Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁴³Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

ERITYINEN TUKI

- kun tehostettu tuki todetaan riittämättömäksi, siirrytään erityiseen tukeen
- vahva kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki
- tuki yksilöllistä, kokoaikaista ja pitkäkestoista
- yhteistyö huoltajan kanssa tiivistä
- vahva rakenteellinen tuki
- monialainen yhteistyö tiivistyy
- kaikki tuen muodot käytössä ja mm:
 - osa- tai kokoaikainen erityisopetus
 - avustaja- ja tulkitsemispalvelut
 - apuvälineet
 - veon tuki konsultoiva ja säännöllinen
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- asiakirjana:
 - Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/Erityisen tuen suunnitelma eli HOJKS (henkilökohtainen kasvun, opetuksen ja hoidon järjestämistä koskeva suunnitelma)
 - Veo vastaa osaltaan varhaiskasvatussuunnitelman/HOJKS:n laatimisesta ja osaltaan tuen toteuttamisesta

5.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet, hänen tarvitsemansa tuki, tukitoimenpiteet, niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjaot. Suunnitelman laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön, lapsen huoltajan sekä yhteistyötahojen kanssa. Huoltaja ja lapsi osallistuvat suunnitelman laatimiseen ja arviointiin. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan HOJKS perusopetuksen käytössä olevaan Wilma-järjestelmään.

Tuen toteutumisen arviointi on jatkuvaa oppimisympäristön, pedagogiikan ja kasvattajien toiminnan vaikuttavuuden arviointia. Suunnitelmasta tulee ilmetä myös tuen tarpeen päättyminen. Annetun tuen vaikuttavuus kirjataan säännöllisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan/HOJKS:aan. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esioppilaan kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014.

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohdainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

6 ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

”No mite män noin niinkö omasta mielestä?”

Kansallisen ja maakunnallisen tason arvioinnissa tarkastellaan kunnan järjestämää varhaiskasvatusta palveluiden saatavuuden, riittävyyden ja varhaiskasvatuslain toteutumisen näkökulmista. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti⁴⁴. Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirja luo perustan varhaiskasvatuksen rakenteen ja sisällön arvioimiseksi sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Arviointia toteuttaa lisäksi muun muassa Aluehallintovirasto.

Varhaiskasvatuksen laadun rakennetekijät ovat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä tekijöitä, joita määrittävät ja säätelevät esimerkiksi lait, asetukset ja muut valtakunnalliset asiakirjat, ja ne ovat sen vuoksi suhteellisen pysyviä. Prosessitekijöillä tarkoitetaan varhaispedagogiikan ydintoimintoja ja yksikön pedagogista toimintakulttuuria, joilla on suora yhteys lapsen kokemuksiin. Laadun prosessitekijät kuvaavat, miten varhaiskasvatukselle asetettuja tavoitteita ja sisältöjä käytännössä toteutetaan⁴⁵.

Kuntatason arvioinnissa tarkastellaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista asiakastyytyväisyyskyselyllä vähintään kerran toimintakaudessa. Asiakastyytyväisyyskyselyn toteuttamisesta ja tiedottamisesta vastaa varhaiskasvatuksen asiakasraati. Talousarvion tavoitteiden ja niiden pohjalta asetettujen mittareiden toteutumista seurataan neljännesvuosittain. Työhyvinvointi- ja työsuojelukyselyt toteutetaan vähintään valtuustokausittain. Näiden kyselyjen tulokset sekä niistä tehdyt johtopäätökset esitellään henkilöstölle ja kunnallisille päätöksentekijöille. Kuntavasun sisältöä tarkennetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä kuntatason arvioiden pohjalta.

Yksikkötason varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja laatua arvioidaan systemaattisesti. Varhaiskasvatuksen arviointi on pedagogiikan toteutumisen kokonaisvaltaisen kehittämisen ja ohjaamisen työväline. Pedagogiikan arviointi kohdistuu henkilöstön toimintaan ja lapsen kokemaan varhaiskasvatuksen laatuun⁴⁶.

⁴⁴⁻⁴⁶Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Laatua arvioidaan muun muassa ryhmävasussa, asiakastyytyväisyyskyselyllä, huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa, vanhempainilloissa, lapsen vasukeskusteluissa sekä henkilöstön ja tiimin itsearviointeissa.

Ryhmävasu sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan vuosittain ja tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Ryhmävasussa arvioidaan fyysistä ja rakenteellista ympäristöä, lasten perusturvaa, pedagogiikan ja toiminnan sisältöjä sekä työyhteisön ilmapiiriä ja toimivuutta. Samalla arvioidaan pedagogiselle toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Työntekijän kasvatustiedon ja -tietoisuuden tarkastelu liittyy oman ammatillisuuden arviointiin. Henkilöstön itsearviointiin kuuluvat myös vuosittain käytävät kehityskeskustelut esimiehen kanssa.

Arviointityökaluina mm. Päivi Pihlajan kontekstin analyysi/osa Työntekijän kasvatustieto ja -tietoisuus, 2001 sekä Karvin Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset 2018, sisältöinä:

- Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus
- Pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen
- Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt
- Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla
- Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri
- Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö
- Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus

Kunta- ja yksikötason arviointia toteutetaan kuukausittain. Arvioinnin suunnittelussa käytetään varhaiskasvatuksen vuosikelloa. Vuosikello on varhaiskasvatuksen yhteinen työkalu suunnitelmien hallintaan ja seurantaan. Vuosikelloon kirjataan vuoden kuluessa tapahtuvien eri tasojen arviointien ajankohdat.

Yhteistyön toimivuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan monialaisen tiimin sekä muiden yhteistyöverkostojen kanssa. Yhteistyötahojen on mahdollista osallistua myös varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin.

Tämä kaikki siksi, että lapselle luodaan ehjä ja hyvä päivä.

Kuvat:

Kansikuva: Etelä-Konneveden kansallispuisto, Iina Hänninen

Piirroksat: Opetushallitus, VASU2017

Valokuva s. 16, Iina Hänninen

Valokuva s. 44, Virpi Jäntti

"Oletteko te vain leikkineet", THL

Kukka-logo: Jaana Jalkanen

Linkit:

-Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

-Varhaiskasvatuslaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

-Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

-Esiopetuksen opetussuunnitelma Rautalampi: <https://www.rautalampi.fi/wp-content/uploads/2016/07/Liite-2-Esiopetussuunnitelma.pdf>

